

Είδος και σημαντικότητα των ήπιων δεξιοτήτων στην εκπαίδευση: απόψεις εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης
Αικατερίνη Βραχνά, Ασημίνα Τιμπιδάκη

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα πραγματεύεται τα είδη των ήπιων δεξιοτήτων, που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί, καθώς και τη σημαντικότητά τους στο εκπαιδευτικό έργο, αξιοποιώντας δεδομένα από 240 εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Η μελέτη συνιστά μία ποιοτική έρευνα, στην οποία χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο της ημι-δομημένης συνέντευξης. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ποιοτική θεματική ανάλυση, και περιγραφική στατιστική. Τα ευρήματα ανέδειξαν δεκατρείς ήπιες δεξιότητες, με κυριότερες τη συνεργασία, την ενσυναίσθηση και την επικοινωνία, οι οποίες εμφανίζονται τόσο μεμονωμένα όσο και σε συνδυασμούς. Η ενσυναίσθηση βρέθηκε ως η σημαντικότερη δεξιότητα, κυρίως λόγω της συμβολής της στην κατανόηση του άλλου και τη λειτουργία των υπόλοιπων δεξιοτήτων. Ακολούθησαν, η επικοινωνία και η συνεργασία, που συνδέθηκαν με την κοινωνικοποίηση και την επαγγελματική ανάπτυξη. Η ψυχική ανθεκτικότητα θεωρήθηκε σημαντική κυρίως για τη διαχείριση δύσκολων καταστάσεων. Οι στατιστικοί έλεγχοι δεν έδειξαν διαφοροποίηση ως προς την εργασιακή τοποθέτηση, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι αντιλήψεις για τις ήπιες δεξιότητες παραμένουν συνεπείς μεταξύ γενικής και ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Abstract

The present study examines the types of soft skills employed by teachers and their significance in educational practice, drawing on data from 240 general and special education teachers. The study adopts a qualitative research design, using semi-structured interviews as the primary data collection tool. Data was analyzed through qualitative thematic analysis complemented by descriptive statistics. The findings identified thirteen soft skills, with collaboration, empathy, and communication emerging as the most prominent. These skills were observed both independently and in various combinations. Empathy emerged as the most important skill, mainly because of its contribution to understanding others and the functioning of other skills. This was followed by communication and collaboration, which were linked to socialization and professional development. Resilience was considered important mainly for managing difficult situations. Statistical tests showed no differences in terms of job placement, suggesting that perceptions of soft skills remain consistent between general and special education.

Εισαγωγή

Στο σύγχρονο μεταβαλλόμενο κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού έχει μετασημασιστεί σημαντικά, απαιτώντας από τους/τις επαγγελματίες της εκπαίδευσης ένα σύνολο διευρυμένων ικανοτήτων που υπερβαίνουν την παραδοσιακή μετάδοση γνώσεων. Η ενσυναίσθηση, η συνεργασία, η αποτελεσματική επικοινωνία, η προσαρμοστικότητα και άλλες ήπιες δεξιότητες (Η.Δ.) αποτελούν πλέον καθοριστικούς παράγοντες που συνδέονται με την ποιότητα της διδασκαλίας και τη μαθησιακή εμπειρία στον 21ο αιώνα (OECD, 2019). Στο πλαίσιο αυτό, η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη καθίσταται αναγκαία, καθώς επιτρέπει στους/στις εκπαιδευτικούς να ανταποκρίνονται στις σύνθετες παιδαγωγικές και κοινωνικές προκλήσεις της σχολικής ζωής (UNESCO, 2021).

Οι Η.Δ. ορίζονται ως ένα σύνολο κοινωνικών, διαπροσωπικών και ενδοπροσωπικών ικανοτήτων που συνδέονται με στάσεις, συμπεριφορές και χαρακτηριστικά προσωπικότητας, όπως η ευελιξία, η επικοινωνιακή ικανότητα και η συνεργατικότητα (Cunningham & Villaseñor, 2016). Η διεθνής βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι οι δεξιότητες αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επαγγελματική αποτελεσματικότητα, συμπληρώνοντας τις τεχνικές γνώσεις και ενισχύοντας την προσαρμοστικότητα των εργαζομένων σε δυναμικά περιβάλλοντα (Deming, 2017). Στην εκπαίδευση,

οι Η.Δ. αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους για τη δημιουργία υποστηρικτικών, ασφαλών και συνεργατικών μαθησιακών περιβαλλόντων (OECD, 2020· UNESCO, 2021). Εκπαιδευτικοί που διαθέτουν ανεπτυγμένες κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, όπως ενσυναίσθηση, ψυχική ανθεκτικότητα και αυτορρύθμιση, ενισχύουν τη συμμετοχή και την ψυχοκοινωνική ασφάλεια των μαθητών/τριών, βελτιώνοντας τη συνολική μαθησιακή διαδικασία (OECD, 2020).

Ειδικότερα, στο πεδίο της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Ε.Α.Ε.) , οι Η.Δ. αποκτούν ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα. Σύμφωνα με τους Fernandes et al. (2021), η αποτελεσματική διδασκαλία μαθητών/τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες προϋποθέτει υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης, επικοινωνίας, συνεργασίας και ευελιξίας, καθώς οι δεξιότητες αυτές διευκολύνουν τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας, την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης και την υποστήριξη της συμπερίληψης.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Η διερεύνηση των Η.Δ. των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα παραμένει περιορισμένη (Vasanthakumari, 2019), ενώ οι περισσότερες σχετικές μελέτες διεξάγονται στην Ευρώπη και την Αμερική, εστιάζοντας σε εκπαιδευτικούς Γενικής (Γ.Ε.) και Ε.Α.Ε. (Sekhar, 2019). Παράλληλα, η διεθνής βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι οι Η.Δ. αποτελούν βασικό πυλώνα της επαγγελματικής επάρκειας των εκπαιδευτικών, καθώς σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα των παιδαγωγικών αλληλεπιδράσεων, τη διαχείριση της τάξης και τη δημιουργία ενός κλίματος συναισθηματικής ασφάλειας (Darling-Hammond et al., 2020). Ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι οι εκπαιδευτικοί που διαθέτουν υψηλό επίπεδο ενσυναίσθησης, κοινωνικής επίγνωσης και συνεργατικότητας είναι περισσότερο ικανοί να προάγουν τη συμπερίληψη, να υποστηρίζουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και να διαχειρίζονται αποτελεσματικά σύνθετες κοινωνικο-συναισθηματικές ανάγκες των μαθητών (Jennings & Greenberg, 2009). Οι δεξιότητες αυτές δεν λειτουργούν μεμονωμένα αλλά αποτελούν δυναμικά αλληλεπιδρώντα συστήματα που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, την παιδαγωγική ευελιξία και την προσαρμογή του/της εκπαιδευτικού σε ποικίλα διδακτικά περιβάλλοντα.

Επιπλέον, πρόσφατες μελέτες υποστηρίζουν ότι η καλλιέργεια των Η.Δ. στους/στις εκπαιδευτικούς συμβάλλει ουσιαστικά στη μείωση του εργασιακού στρες και στην ενίσχυση της επαγγελματικής τους ευημερίας, γεγονός που με τη σειρά του επηρεάζει θετικά την ποιότητα της διδασκαλίας (Collie & Mansfield, 2022). Η ψυχική ανθεκτικότητα και η αυτορρύθμιση αποτελούν ιδιαίτερα κρίσιμες δεξιότητες σε περιόδους εκπαιδευτικών αλλαγών, όπως η εισαγωγή νέων παιδαγωγικών προσεγγίσεων, η τεχνολογική καινοτομία ή η διαχείριση των συνεπειών κρίσεων, όπου απαιτείται υψηλός βαθμός επαγγελματικής προσαρμοστικότητας (Day & Gu, 2014). Στο ίδιο πλαίσιο, η αποτελεσματική επικοινωνιακή δεξιότητα διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών/τριών και γονέων, ενώ ενισχύει τη συνοχή της σχολικής κοινότητας και τη λειτουργία ενός δημοκρατικού και συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος.

Υπό το πρίσμα των παραπάνω, οι ήπιες δεξιότητες αναδεικνύονται ως κρίσιμος παράγοντας της σύγχρονης παιδαγωγικής πράξης, τόσο στη Γ.Ε. όσο και την Ε.Α.Ε. Παρά τη διεθνή αναγνώριση της σημασίας τους για την ποιότητα της διδασκαλίας, τη σχολική κουλτούρα και την επαγγελματική ευημερία των εκπαιδευτικών (Collie & Mansfield, 2022· Darling-Hammond et al., 2020· OECD, 2020), η συστηματική εμπειρική διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών στον ελληνικό εκπαιδευτικό χώρο παραμένει περιορισμένη. Η χαρτογράφηση των Η.Δ., όπως αναδύονται μέσα από την καθημερινή διδακτική πρακτική και τον επαγγελματικό λόγο των εκπαιδευτικών, κρίνεται αναγκαία για την εμβάθυνση της κατανόησης του ρόλου τους στη μαθησιακή διαδικασία και στη λειτουργία του σχολείου.

Η παρούσα μελέτη

Οι σύγχρονες εκπαιδευτικές απαιτήσεις καθιστούν αναγκαία την ενσωμάτωση των Η.Δ. στην παιδαγωγική πρακτική των εκπαιδευτικών, τόσο ως λειτουργικά εργαλεία διδασκαλίας όσο και ως βασικά στοιχεία της επαγγελματικής τους ταυτότητας (OECD, 2019· UNESCO, 2021). Η διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τις Η.Δ. αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε εκπαιδευτικά πλαίσια που προσανατολίζονται στη συμπερίληψη και στη συναισθηματική ασφάλεια των μαθητών/τριών (Fernandes et al., 2021· Jennings & Greenberg, 2009).

Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευτικών Γ.Ε. και Ε.Α.Ε. με τα είδη των Η.Δ. που αξιοποιούν στην εκπαιδευτική τους πρακτική και τον βαθμό στον οποίο τις θεωρούν κρίσιμες για το έργο τους. Η μελέτη εστιάζει στον εντοπισμό των δεξιοτήτων που αναδεικνύονται μέσα από την καθημερινή διδακτική εμπειρία, στον τρόπο με τον οποίο συνδυάζονται, καθώς και σε πιθανές διαφοροποιήσεις των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών ανάλογα με το εκπαιδευτικό πλαίσιο εργασίας τους (Sekhar, 2019· Vasanthakumari, 2019). Η μελέτη επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιες ήπιες δεξιότητες αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί στην εκπαιδευτική τους πρακτική;
- Ποιοι είναι οι λόγοι και τα κίνητρα που οδηγούν τους/τις εκπαιδευτικούς στην εφαρμογή κάθε συγκεκριμένης ήπιας δεξιότητας;
- Ποια ήπια δεξιότητα αξιολογούν οι εκπαιδευτικοί ως την πιο σημαντική για την εκπαιδευτική διαδικασία και για ποιους λόγους;

Μεθοδολογία

Δείγμα

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελείται από διακόσιους σαράντα (240) εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι υπηρετούν σε δημόσια σχολεία της Ρόδου. Η επιλογή του δείγματος έγινε με σκοπό την εξασφάλιση αντιπροσωπευτικότητας τόσο ως προς τον τύπο σχολικής δομής όσο και ως προς το εκπαιδευτικό αντικείμενο. Συμμετείχαν εκπαιδευτικοί Γ.Ε. και Ε.Α.Ε. καλύπτοντας δύο βασικές βαθμίδες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: το νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο.

Πιο αναλυτικά, στην έρευνα συμμετείχαν εξήντα (60) δάσκαλοι/ες Γ.Ε., εξήντα (60) δάσκαλοι/ες Ε.Α.Ε. , εξήντα (60) νηπιαγωγοί Γ.Ε. και εξήντα (60) νηπιαγωγοί Ε.Α.Ε. . Η αναλογία αυτή επέτρεψε την ομοιόμορφη κατανομή των συμμετεχόντων/ουσών ανά ειδικότητα, διευκολύνοντας συγκρίσεις μεταξύ Γ.Ε. και Ε.Α.Ε. καθώς και μεταξύ των δύο βαθμίδων.

Οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν διαφορετικά επίπεδα προϋπηρεσίας και επαγγελματικής εμπειρίας, στοιχείο που ενίσχυσε την ποικιλία των δεδομένων και επέτρεψε την καταγραφή ενός ευρύτερου φάσματος αντιλήψεων και πρακτικών σχετικά με τις Η.Δ. Η συμμετοχή ήταν απολύτως εθελοντική και οι εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν πλήρως για τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας πριν δώσουν τη συγκατάθεσή τους. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα βασικά περιγραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων/ουσών.

Πίνακας 1. Περιγραφικά δεδομένα των εκπαιδευτικών του συνόλου του δείγματος της έρευνας

Χαρακτηριστικό	Κατηγορία	f	%
Φύλο	Άνδρας	33	13,8
	Γυναίκα	207	86,3
Ηλικία (έτη)	<=29	41	17,1
	30-34	53	22,1
	35-39	37	15,4
	40-44	49	20,4

Χαρακτηριστικό	Κατηγορία	f	%
Οικογενειακή κατάσταση	45-49	24	10,0
	>=50	36	15,0
	Άγαμος/η	84	35,0
	Έγγαμος/η	143	59,6
	Σε διάσταση	1	0,4
	Διαζευγμένος/η	10	4,2
Επίπεδο εκπαίδευσης	Σε χηρεία	2	0,8
	Βασικό πτυχίο	26	10,8
	Σεμινάριο/επιμόρφωση (>400 ώρες)	19	7,9
	Διδασκαλείο	5	2,1
	Δεύτερο πτυχίο	4	1,7
	Μεταπτυχιακό	85	35,4
	Μεταπτυχιακό & Σεμινάριο	63	26,3
	Διδακτορικό	3	1,3
	Εργασιακή τοποθέτηση	Νηπιαγωγός Γ.Ε.	60
Νηπιαγωγός Ε.Α.Ε.		60	25,0
Δάσκαλος/α Γ.Ε.		60	25,0
Δάσκαλος/α και Ε.Α.Ε.		60	25,0
Σχέση εργασίας	Γενική τάξη	120	50,0
	Παράλληλη στήριξη	86	35,8
	Τμήμα ένταξης	27	11,3
	Ειδικό σχολείο	7	2,9
Θέση εργασίας	Μόνιμος/η	122	50,8
	Αναπληρωτής/τρια	118	49,2
Συνολική προϋπηρεσία (έτη)	<1	1	0,4
	1-4	82	34,2
	5-9	41	17,1
	10-14	24	10,0
	15-19	46	19,2
	>=20	46	19,2

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1, η πλειονότητα των συμμετεχόντων/ουσών είναι γυναίκες (86,3 %), ενώ οι ηλικίες κυμαίνονται κυρίως μεταξύ 30 και 44 ετών (57,9 %). Σχεδόν οι μισοί/ές εκπαιδευτικοί εργάζονται σε γενικές τάξεις, ενώ το 50,8 % είναι μόνιμοι. Σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων/ουσών διαθέτει μεταπτυχιακή εκπαίδευση ή συνδυασμό μεταπτυχιακού και επιμόρφωσης, γεγονός που υποδηλώνει υψηλό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης. Τα δεδομένα αυτά παρέχουν το απαραίτητο υπόβαθρο για την περαιτέρω ανάλυση των ήπιων Η.Δ. και των πρακτικών εφαρμογής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Εργαλείο έρευνας

Για τη διερεύνηση των τύπων των Η.Δ. που αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί, των λόγων χρήσης τους, της αντιλαμβανόμενης σημαντικότητάς τους, καθώς και των πιθανών διαφοροποιήσεων μεταξύ εκπαιδευτικών Γ.Ε. και Ε.Α.Ε., χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ημι-δομημένης συνέντευξης. Η

επιλογή αυτού του εργαλείου κρίνεται ιδιαίτερα κατάλληλη για τη συγκεκριμένη έρευνα, καθώς οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις επιτρέπουν την εις βάθος διερεύνηση των εμπειριών, στάσεων και νοηματοδοτήσεων των συμμετεχόντων/ουσών, διατηρώντας παράλληλα μια βασική δομή που εξασφαλίζει τη συγκρισιμότητα των δεδομένων (Beitin, 2008).

Στο πλαίσιο αυτό, κατασκευάστηκε ένας αυτοσχέδιος οδηγός συνέντευξης, ο οποίος στηρίχθηκε σε πρόσφατες εμπειρικές μελέτες και θεωρητικές προσεγγίσεις που εξετάζουν τις ήπιες δεξιότητες στον εκπαιδευτικό χώρο (Fernandes et al., 2021· Prasertcharoensuk & Tang, 2016· Sekhar, 2019· Vasanthakumari, 2019). Ο οδηγός περιλάμβανε ανοιχτές ερωτήσεις με στόχο τη διευκόλυνση της ελεύθερης αφήγησης, τη διερεύνηση των προσωπικών αντιλήψεων και την ανάδειξη της εμπειρικής χρήσης των δεξιοτήτων. Ενδεικτικές ερωτήσεις ήταν: *Πώς νοηματοδοτούν οι συμμετέχοντες/ουσες τον όρο Η.Δ.; Πώς περιγράφουν οι εκπαιδευτικοί τον όρο Η.Δ.; Πώς καταγράφουν την προσωπική τους εμπειρία οι συμμετέχοντες/ουσες ως προς την αξιοποίηση των Η.Δ.;*, κ.ά.

Οι ερωτήσεις σχεδιάστηκαν ώστε να επιτρέπουν την ανάδυση νέων νοηματικών κατηγοριών, να καταγράφουν τη βιωματική διάσταση της διδακτικής πράξης και να προσφέρουν πλούσιο ποιοτικό υλικό για την κατανόηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τις Η.Δ.

Διαδικασία

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν με φυσική παρουσία των συμμετεχόντων/ουσών, σε χώρους που επιλέχθηκαν από τους/τις ίδιους/ες, ώστε να διασφαλίζεται η άνεση, η ιδιωτικότητα και η απουσία περισπασμών. Η αρχική ενημέρωση για τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας πραγματοποιήθηκε από την κύρια ερευνήτρια, η οποία διευκρίνισε ότι η συμμετοχή είναι απολύτως εθελοντική και ότι οι πληροφορίες θα παραμείνουν ανώνυμες και εμπιστευτικές.

Προτού ξεκινήσει κάθε συνέντευξη, οι συμμετέχοντες/ουσες παρείχαν ρητή συναίνεση για συμμετοχή και ηχογράφηση, αφού προηγουμένως ενημερώθηκαν για τον τρόπο αποθήκευσης, χρήσης και προστασίας των δεδομένων τους, σύμφωνα με τις αρχές δεοντολογίας της ποιοτικής έρευνας. Ακολούθως, οι συνεντεύξεις προγραμματίστηκαν σε ημέρες και ώρες που εξυπηρετούσαν τους συμμετέχοντες/ουσες, με στόχο να διασφαλιστεί η ομαλή διεξαγωγή της διαδικασίας χωρίς χρονικούς περιορισμούς.

Όλες οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα σε ήσυχους και κατάλληλους χώρους, όπως γραφεία σχολικών μονάδων ή άλλους ουδέτερους χώρους που υποδείχθηκαν από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα Ιανουάριος 2024 έως Σεπτέμβριος 2024. Στην αρχή κάθε συνάντησης, οι συμμετέχοντες/ουσες υπέγραφαν έντυπο γραπτής συγκατάθεσης, ενώ η διάρκεια κάθε συνέντευξης ήταν περίπου 1,5 ώρας, επιτρέποντας την εις βάθος καταγραφή των εμπειριών, αντιλήψεων και προσωπικών τους νοηματοδοτήσεων.

Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας συλλογής δεδομένων, οι συμμετέχοντες/ουσες ενημερώθηκαν για τα επόμενα στάδια της ανάλυσης και, ως ένδειξη εκτίμησης για τη συμβολή τους, έλαβαν σύντομη περίληψη των βασικών αποτελεσμάτων της μελέτης συνοδευόμενη από ευχαριστήρια επιστολή.

Ανάλυση των δεδομένων

Όλες οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν κατά λέξη και αναλύθηκαν με βάση την αναλυτική επαγωγική προσέγγιση της ανάλυσης περιεχομένου, όπως προτείνεται από τον Berg (2001), η οποία επιτρέπει τόσο τη συστηματική κωδικοποίηση όσο και την ανάδυση θεματικών μοτίβων από τα ίδια τα δεδομένα. Η διαδικασία ανάλυσης περιελάμβανε διαδοχικά στάδια: επαναλαμβανόμενη ανάγνωση του υλικού, εντοπισμό νοηματικών μονάδων, αρχική κωδικοποίηση, δημιουργία κατηγοριών και σταδιακή οργάνωση των κωδίκων σε ευρύτερες θεματικές ενότητες. Η ανάλυση στηρίχθηκε τόσο στη συχνότητα εμφάνισης λέξεων ή φράσεων-κλειδιών όσο και στη σημασιολογική

τους βαρύτητα, λαμβάνοντας υπόψη τα συμφραζόμενα και την ερμηνευτική διάσταση των απαντήσεων.

Για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας της ποιοτικής ανάλυσης εφαρμόστηκε η διαδικασία ελέγχου από δεύτερο κριτή (inter-rater reliability). Μία ανεξάρτητη ερευνήτρια με εξειδίκευση στην αξιολόγηση της αξιοπιστίας επανεξέτασε μέρος των απομαγνητοφωνήσεων και τις προτεινόμενες κωδικοποιήσεις, εντοπίζοντας πιθανές αποκλίσεις και συμβάλλοντας στη βελτίωση της συνοχής των κατηγοριών. Ο συντελεστής συμφωνίας μεταξύ των δύο κωδικοποιητών ανήλθε στο 93 %, ένδειξη υψηλής αξιοπιστίας της διαδικασίας.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε και συμπληρωματική περιγραφική ανάλυση με τη χρήση του λογισμικού SPSS for Windows v.25 (2017a). Η ποσοτική προσέγγιση περιλάμβανε την εφαρμογή περιγραφικών στατιστικών μέτρων, όπως μέσους όρους, ποσοστά και συχνότητες, με στόχο την αποτύπωση βασικών τάσεων και διαφοροποιήσεων που προέκυψαν από το σύνολο των δεδομένων. Η συνδυαστική αξιοποίηση ποιοτικών και ποσοτικών τεχνικών επέτρεψε μια πιο ολοκληρωμένη και πολυεπίπεδη κατανόηση του φαινομένου των ήπιων δεξιοτήτων στην εκπαιδευτική πράξη.

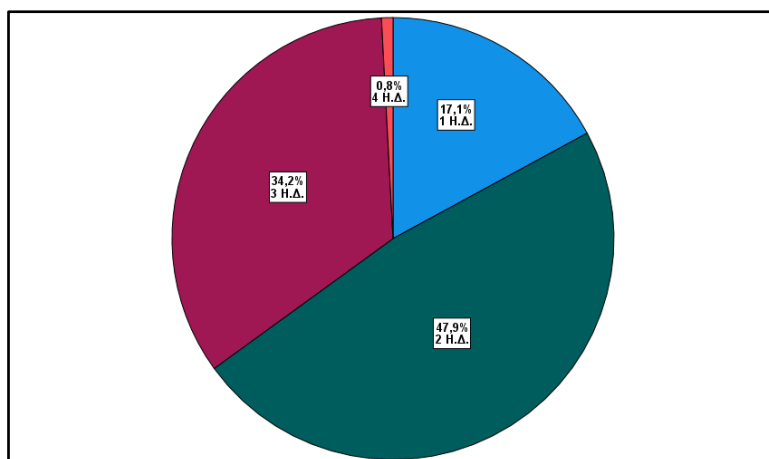
Ευρήματα

Χρήση των Η.Δ. από τους/τις εκπαιδευτικούς Γ.Ε. και Ε.Α.Ε.

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα ευρήματα σχετικά με τη χρήση των Η.Δ. από τους/τις εκπαιδευτικούς, όπως αυτά προέκυψαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων.

Στις συνεντεύξεις των υποκειμένων της έρευνας εντοπίστηκαν δεκατρείς διαφορετικές Η.Δ. που είτε μεμονωμένες είτε σε συνδυασμούς χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί. Από την εξέταση των μεμονωμένων Η.Δ. που χρησιμοποιούσαν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος, η δημοφιλέστερη ήταν η συνεργασία (152 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 29,0 %) ενώ στη δεύτερη θέση ήταν η ενσυναίσθηση (137 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 26,1 %) και στην τρίτη η επικοινωνία (119 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 22,7 %). Στις επόμενες τέσσερις θέσεις της φθίνουσας σειράς βρέθηκαν η δημιουργικότητα (29 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 5,5 %), η ευελιξία (24 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 4,6 %), η ψυχική ανθεκτικότητα (17 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 3,2 %) και η διαχείριση καταστάσεων (16 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 3,0 %). Οι επτά αυτές δεξιότητες κάλυψαν το 94,1 % των συνολικών μεμονωμένων δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών.

Στη συνέχεια έγινε παρατήρηση των ποσοστών που έλαβαν οι συνδυασμοί των Η.Δ. καθώς οι ερωτηθέντες/είσες εκπαιδευτικοί δήλωναν πολλές φορές περισσότερες από μία δεξιότητες. Ο δημοφιλέστερος συνδυασμός ήταν αυτός της συνεργασίας - ενσυναίσθησης που βρέθηκε 33 (13,8 %) φορές ενώ επόμενος ήταν της συνεργασίας - επικοινωνίας - ενσυναίσθησης με 31 φορές (12,9 %). Στην τρίτη θέση ήταν ο συνδυασμός της συνεργασίας - επικοινωνίας (8,8 %) φορές και στην τέταρτη ο συνδυασμός της ενσυναίσθησης - επικοινωνίας με (8,3 %) φορές. Ο συνδυασμός δυο Η.Δ. ήταν ο δημοφιλέστερος γιατί βρέθηκε σε 115 (47,1 %) φορές στους/στις 240 εκπαιδευτικούς του δείγματος και ακολουθεί ο συνδυασμός των τριών Η.Δ. με 82 (34,2 %) φορές (Γράφημα 1).

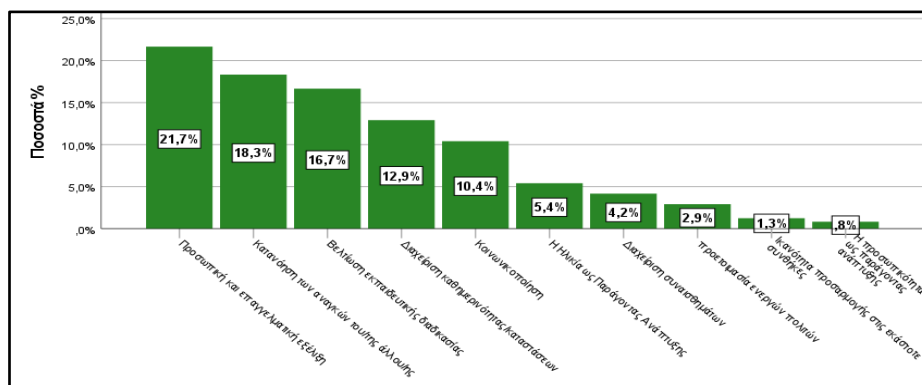

Γράφημα 1. Ποσοστά των συνδυασμών ανά αριθμό Η.Δ. σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος

Λόγοι χρήσης κάθε Η.Δ. από τους/τις εκπαιδευτικούς Γ.Ε. και Ε.Α.Ε.

Η ανάλυση των απαντήσεων ανέδειξε τους κυριότερους λόγους για τους οποίους οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν κάθε Η.Δ., όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 2.

Ο κυριότερος λόγος για τον οποίο οι εκπαιδευτικοί του δείγματος χρησιμοποιούν την κάθε Η.Δ. ήταν η προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη γιατί τον δήλωσαν μέσα από τις συνεντεύξεις τους 52 (21,7 %) από αυτούς. Άλλοι σημαντικοί λόγοι ήταν κατά φθίνουσα σειρά η κατανόηση των αναγκών του/της άλλου/ης (44 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 18,3 %), η βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας (40 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 16,7 %), η διαχείριση της καθημερινότητας/καταστάσεων (31 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 12,9%) και η κοινωνικοποίηση (25 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 10,4 %). Το αθροιστικό ποσοστό των πέντε ανωτέρω λόγων κυριότερης χρήσης των Η.Δ. ήταν 84,6 %. Οι υπόλοιποι λόγοι κυριότερης χρήσης των Η.Δ. σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος είχαν πολύ χαμηλότερα ποσοστά (Γράφημα 2).

Γράφημα 2. Ποσοστά των λόγων κυριότερης χρήσης των Η.Δ. κατά φθίνουσα σειρά σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος

Από τον έλεγχο χ^2 μεταξύ της μεταβλητής της εργασιακής τοποθέτησης των εκπαιδευτικών του δείγματος (τέσσερις κατηγορίες) και των πέντε επικρατέστερων λόγων κυριότερης χρήσης των Η.Δ., διαπιστώθηκε ότι δεν απορρίπτεται η ανεξαρτησία μεταξύ αυτών των μεταβλητών [$\chi^2(12) = 12,62$ $p = 0,397 > 0,05$] δηλαδή ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ τους. *Εκτίμηση της πιο σημαντικής δεξιότητας και οι λόγοι επιλογής της από τους/τις εκπαιδευτικούς Γ.Ε. και Ε.Α.Ε.*

δημιουργικότητα, η ευελιξία, η ψυχική ανθεκτικότητα και η διαχείριση καταστάσεων είχαν μικρότερα ποσοστά. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης με κυρίαρχες τις δεξιότητες της συνεργασίας, της ενσυναίσθησης και της επικοινωνίας συνάδουν με τη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία αναγνωρίζει τις ίδιες δεξιότητες ως θεμελιώδεις για την αποτελεσματική διδασκαλία (Fernandes et al., 2021· OECD, 2019· 2020· Vasanthakumari, 2019). Επιπρόσθετα, οι μελέτες των Jennings και Greenberg (2009) και Prasertcharoensuk και Tang (2016) τεκμηριώνουν ότι οι δεξιότητες αυτές ενισχύουν την ποιότητα των σχέσεων εκπαιδευτικού-μαθητή/τριας και το συνολικό μαθησιακό κλίμα.

Η ανάλυση των συνδυασμών Η.Δ. κατέδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά χρησιμοποιούν περισσότερες από μία δεξιότητες ταυτόχρονα. Ο συνδυασμός συνεργασίας-ενσυναίσθησης ήταν ο πιο συχνός, ακολουθούμενος από τους συνδυασμούς συνεργασίας-επικοινωνίας-ενσυναίσθησης, συνεργασίας-επικοινωνίας και ενσυναίσθησης-επικοινωνίας. Συνολικά, οι συνδυασμοί χρήσης των Η.Δ. υπογραμμίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί αξιοποιούν συνδυαστικά τις δεξιότητες για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μαθησιακών και κοινωνικών αναγκών των μαθητών/τριών. Η συχνή εμφάνιση των συνδυασμών συνεργασίας-ενσυναίσθησης και συνεργασίας-επικοινωνίας-ενσυναίσθησης συνάδει με την υφιστάμενη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία υποστηρίζει ότι οι κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες των εκπαιδευτικών λειτουργούν ως αλληλοενισχυόμενα σύνολα δεξιοτήτων (Jennings & Greenberg, 2009· OECD, 2019). Επιπλέον, ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η ενσυναίσθηση, η επικοινωνιακή επάρκεια και η συνεργατική διάθεση ενεργοποιούνται συνδυαστικά στην καθημερινή διδακτική πρακτική (Collie et al., 2012· Hamre & Pianta, 2006· Oberle et al., 2020), επιβεβαιώνοντας την παρατήρηση ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν συνεκτικά συμπλέγματα δεξιοτήτων για να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις ποικίλες μαθησιακές και κοινωνικές ανάγκες των μαθητών.

Οι λόγοι χρήσης των Η.Δ. εστιάζουν κυρίως στην προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη, στην κατανόηση των αναγκών του άλλου/ης, στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, στη διαχείριση καθημερινότητας/καταστάσεων και στην κοινωνικοποίηση. Η κατανομή αυτή υποδηλώνει ότι οι Η.Δ. δεν χρησιμοποιούνται απλώς ως εργαλείο διαχείρισης τάξης, αλλά συνδέονται στενά με την ανάπτυξη των μαθητών/τριών, την κοινωνικοσυναισθηματική τους υποστήριξη και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Επίσης, δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της εργασιακής τοποθέτησης των εκπαιδευτικών και των κυριότερων λόγων χρήσης των Η.Δ., υποδηλώνοντας ότι οι παράγοντες χρήσης των Η.Δ. είναι καθολικά αποδεκτοί ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό πλαίσιο. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης σχετικά με τους λόγους χρήσης των ήπιων δεξιοτήτων από τους/τις εκπαιδευτικούς συνάδουν με πληθώρα διεθνών ερευνών. Η ανάδειξη της προσωπικής και επαγγελματικής εξέλιξης ως κεντρικού λόγου χρήσης των Η.Δ. συμφωνεί με τα πορίσματα των Darling-Hammond et al. (2017) και τις εκθέσεις του OECD (2019, 2020), όπου οι κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες περιγράφονται ως πυρήνας επαγγελματικής ανάπτυξης και αποτελεσματικής διδασκαλίας. Παράλληλα, η συχνή αναφορά στην κατανόηση των αναγκών του άλλου/ης ταυτίζεται με το μοντέλο του Jennings και Greenberg (2009) και με έρευνες των Oberle και Schonert-Reichl (2016), που υπογραμμίζουν τον ρόλο της ενσυναίσθησης στη βελτίωση της σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή/τριας. Η χρήση των Η.Δ. για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας επιβεβαιώνεται από τις μετα-αναλύσεις των Durlak et al. (2011) και τις μελέτες των Hamre και Pianta (2006), οι οποίες καταδεικνύουν ότι η επικοινωνία, η συνεργασία και η ενσυναίσθηση ενισχύουν τη μαθησιακή εμπλοκή και τη διδακτική ποιότητα.

Επιπλέον, η αξιοποίηση των Η.Δ. για τη διαχείριση της καθημερινότητας ευθυγραμμίζεται με τα ευρήματα των Collie et al. (2012), σύμφωνα με τα οποία οι κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες λειτουργούν ως προστατευτικοί παράγοντες απέναντι στο άγχος και διευκολύνουν την αποτελεσματική διαχείριση της τάξης. Τέλος, η χρήση των Η.Δ. για την κοινωνικοποίηση των μαθητών/τριών συμφωνεί με τις αναλύσεις της CASEL (2015), που αναδεικνύουν την κοινωνικοσυναισθηματική μάθηση ως καταλύτη για τη συνεργασία, την ένταξη και την ομαλή

κοινωνική ανάπτυξη. Το εύρημα ότι δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς Γ.Ε. και Ε.Α.Ε ως προς τους λόγους χρήσης των Η.Δ. συνάδει με διεθνείς αναφορές του ΟΕCD (2020) σύμφωνα με τις οποίες οι Η.Δ. αναγνωρίζονται ως παιδαγωγικά κρίσιμες ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, σύμφωνα με τα οποία η ενσυναίσθηση αναδεικνύεται ως η σημαντικότερη Η.Δ. που εκτιμούν οι εκπαιδευτικοί, ευθυγραμμίζονται πλήρως με τη διεθνή βιβλιογραφία. Μελέτες έχουν δείξει ότι η ενσυναίσθηση αποτελεί θεμέλιο της αποτελεσματικής διδασκαλίας, καθώς ενισχύει την κατανόηση των αναγκών των μαθητών/τριών, προάγει τη συμπεριληπτική κουλτούρα και συμβάλλει στη δημιουργία θετικού σχολικού κλίματος (Cooper, 2011· Jennings & Greenberg, 2009). Παράλληλα, η διεθνής έρευνα αναδεικνύει την επικοινωνία και τη συνεργασία ως δύο από τις πιο κρίσιμες δεξιότητες του σύγχρονου εκπαιδευτικού, συνδεδεμένες με τη μαθησιακή συμμετοχή, την ακαδημαϊκή πρόοδο και την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη (OECD, 2019· Voogt & Roblin, 2012). Επιπλέον, η αυξανόμενη έμφαση στην ψυχική ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών που καταγράφει η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνεται από πρόσφατες μελέτες, οι οποίες τονίζουν ότι η ανθεκτικότητα είναι κρίσιμη για τη διαχείριση στρεσογόνων καταστάσεων, τη διατήρηση επαγγελματικής ικανοποίησης και την αποτελεσματική παιδαγωγική λειτουργία (Beltman et al., 2011· Gu & Day, 2013).

Συνολικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί, ανεξαρτήτως ειδικότητας, αξιοποιούν κυρίως την ενσυναίσθηση, την επικοινωνία και τη συνεργασία, τόσο μεμονωμένα όσο και σε συνδυασμούς, για να ανταποκριθούν στις παιδαγωγικές και κοινωνικές ανάγκες της τάξης. Η έμφαση στην κατανόηση των άλλων, την κοινωνικοποίηση και την επαγγελματική ανάπτυξη υπογραμμίζει τη διττή λειτουργία των Η.Δ.: ως εργαλεία υποστήριξης των μαθητών/τριών και ως μέσο ενίσχυσης της επαγγελματικής αρτιότητας των εκπαιδευτικών. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν τη θεωρητική θέση ότι οι Η.Δ. αποτελούν κριτικά στοιχεία της σχολικής πρακτικής και είναι καθολικά απαραίτητες τόσο στη γενική όσο και στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση (Darling-Hammond et al., 2020· Fernandes et al., 2021).

Συμβολή της παρούσας έρευνας

Η παρούσα έρευνα συμβάλλει ουσιαστικά στην κατανόηση του ρόλου και της λειτουργίας των Η.Δ. στο σύγχρονο εκπαιδευτικό έργο, αναδεικνύοντας τη σημασία τους τόσο για την προσωπική όσο και για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι Η.Δ. δεν αποτελούν απλώς συμπληρωματικά στοιχεία της διδακτικής πρακτικής, αλλά συνιστούν βασικούς άξονες της παιδαγωγικής λειτουργίας, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους και αλληλεπιδρούν με το σχολικό περιβάλλον.

Ειδικότερα, η έρευνα αναδεικνύει ότι η αξιοποίηση των Η.Δ. ενισχύει την επαγγελματική επάρκεια των εκπαιδευτικών, συμβάλλοντας στην αυτογνωσία, στη συνεχή βελτίωση και στην επαγγελματική ενδυνάμωση. Παράλληλα, τεκμηριώνεται η συμβολή τους στη διαμόρφωση ποιοτικών διαπροσωπικών σχέσεων με όλα τα εμπλεκόμενα μέλη της σχολικής κοινότητας, όπως οι μαθητές/τριες με ή χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, οι γονείς και οι συνάδελφοι/ισσες, ενισχύοντας τη συνεργασία, την αμοιβαία κατανόηση και τη λειτουργικότητα του σχολικού πλαισίου. Ιδιαίτερη σημασία έχει η ανάδειξη της ενσυναίσθησης ως κεντρικής Η.Δ., γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία της κατανόησης του άλλου/ης, της οικοδόμησης ουσιαστικών παιδαγωγικών σχέσεων και της δημιουργίας θετικού και συμπεριληπτικού σχολικού κλίματος. Παράλληλα, η επικοινωνία και η συνεργασία αναγνωρίζονται ως θεμελιώδεις δεξιότητες που υποστηρίζουν τη μαθησιακή εμπλοκή, την αποτελεσματική αλληλεπίδραση και τη συλλογική διάσταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η ανάδειξη της ψυχικής ανθεκτικότητας επισημαίνει τη σημασία της διαχείρισης απαιτητικών και στρεσογόνων συνθηκών, συμβάλλοντας στη διατήρηση της επαγγελματικής λειτουργικότητας και της παιδαγωγικής επάρκειας των εκπαιδευτικών.

Συνολικά, η έρευνα προσφέρει μια συνεκτική και εμπειρικά τεκμηριωμένη εικόνα των βασικών ήπιων δεξιοτήτων που θεωρούνται αναγκαίες για την αποτελεσματική και βιώσιμη άσκηση του εκπαιδευτικού ρόλου, ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό πλαίσιο. Παράλληλα, τα ευρήματα μπορούν να αξιοποιηθούν ως βάση για τον σχεδιασμό στοχευμένων προγραμμάτων επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης, τα οποία θα εστιάζουν στην ενίσχυση των Η.Δ. ως αναπόσπαστου μέρους της εκπαιδευτικής πρακτικής.

Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε τον καθοριστικό ρόλο των Η.Δ. στη διδακτική πρακτική των εκπαιδευτικών Γ.Ε. και Ε.Α.Ε. Η ανάλυση των συνεντεύξεων των 240 εκπαιδευτικών έδειξε ότι η χρήση και η αξιολόγηση των Η.Δ. εντάσσεται σε ένα συνεκτικό πλαίσιο παιδαγωγικών αναγκών, επαγγελματικών απαιτήσεων και κοινωνικοσυναισθηματικών στόχων της σχολικής τάξης.

Αρχικά, αναδεικνύεται ότι συγκεκριμένες Η.Δ. κυριαρχούν στη διδακτική πρακτική, με τη συνεργασία, την ενσυναίσθηση και την επικοινωνία να αποτελούν τις πλέον χρησιμοποιούμενες δεξιότητες. Οι εκπαιδευτικοί τείνουν να τις ενεργοποιούν όχι μόνο μεμονωμένα αλλά και σε συνδυασμούς, με τη σύζευξη συνεργασίας-ενσυναίσθησης να αποτελεί την πιο συχνά εφαρμοζόμενη. Αυτό το εύρημα αναδεικνύει ότι οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν την πολυπλοκότητα των μαθησιακών και κοινωνικών καταστάσεων και αξιοποιούν στρατηγικά πολλαπλές Η.Δ. για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή τους.

Ακόμα, οι λόγοι χρήσης των Η.Δ. σχετίζονται άμεσα τόσο με τις ανάγκες των μαθητών/τριών όσο και με την αυτοανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Η προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη αναδείχθηκε ως κυριότερο κίνητρο, ακολουθούμενη από την ανάγκη κατανόησης των μαθητών/τριών, τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τη διαχείριση καθημερινών καταστάσεων. Το γεγονός ότι οι λόγοι αυτοί εμφανίζονται ανεξάρτητα από την εργασιακή τοποθέτηση των εκπαιδευτικών υποδηλώνει ότι οι Η.Δ. αποτελούν καθολικά αναγνωρισμένο εργαλείο παιδαγωγικής αποτελεσματικότητας.

Επιπλέον, ως πιο σημαντική Η.Δ. αναδείχθηκε η ενσυναίσθηση, την οποία οι εκπαιδευτικοί θεωρούν θεμελιώδη για την κατανόηση των αναγκών των μαθητών/τριών και για τη διαμόρφωση ενός υποστηρικτικού μαθησιακού κλίματος. Ακολουθούν η επικοινωνία και η συνεργασία, δεξιότητες που συνδέονται με την κοινωνικοποίηση, τη θετική αλληλεπίδραση και τη δημιουργία ενός συνεκτικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Το εύρημα ότι η αξιολόγηση της πιο σημαντικής δεξιότητας δεν διαφοροποιείται ανάλογα με το πλαίσιο εργασίας καταδεικνύει ότι οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων και ειδικοτήτων αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα των Η.Δ. ως κοινή προϋπόθεση παιδαγωγικής επάρκειας.

Συνολικά, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι οι Η.Δ. αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της διδακτικής πράξης, με ουσιαστική συμβολή στην αποτελεσματική διδασκαλία, στην υποστήριξη των μαθητών/τριών και στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Η υψηλή συχνότητα χρήσης τους, σε συνδυασμό με την κεντρική θέση της ενσυναίσθησης, αναδεικνύουν την ανάγκη για συστηματική ενσωμάτωση των Η.Δ. τόσο στην αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών όσο και στα προγράμματα επιμόρφωσης. Τα ευρήματα υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη των Η.Δ. δεν αποτελεί δευτερεύον στοιχείο της διδασκαλίας, αλλά βασική συνιστώσα για τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού, λειτουργικού και ψυχολογικά ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος.

Περιορισμοί έρευνας

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Πρώτον, η έρευνα βασίστηκε αποκλειστικά σε ποιοτικά δεδομένα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις, γεγονός που, αν και επιτρέπει τη βαθιά κατανόηση των απόψεων των εκπαιδευτικών, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων στον ευρύτερο πληθυσμό. Η ποιότητα των απαντήσεων εξαρτάται από την ειλικρίνεια, τη διάθεση και την αυτοαναπαράσταση

των συμμετεχόντων, με αποτέλεσμα να είναι πιθανή η ύπαρξη κοινωνικά επιθυμητών απαντήσεων. Δεύτερον, το δείγμα, αν και αριθμητικά ικανοποιητικό για ποιοτική έρευνα, δεν προέκυψε μέσω τυχαιοποιημένης επιλογής. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να εμπεριέχει προκαταλήψεις που σχετίζονται με τα προσωπικά ενδιαφέροντα, την επαγγελματική κουλτούρα ή την προθυμία συμμετοχής των εκπαιδευτικών στη συγκεκριμένη θεματολογία. Τρίτον, οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να αναστοχαστούν και να περιγράψουν τις Η.Δ. που χρησιμοποιούν, γεγονός που αποτελεί υποκειμενική εκτίμηση και όχι άμεση παρατήρηση της διδακτικής τους πρακτικής. Η αυτο-αναφορά ενδέχεται να υπερεκτιμά ή να υποεκτιμά τη χρήση ορισμένων δεξιοτήτων, ανάλογα με την προσωπική αντίληψη, την αυτοεικόνα ή την επιθυμία ευνοϊκής παρουσίασης. Τέταρτον, αν και παρουσιάστηκαν περιγραφικά στατιστικά, η φύση της έρευνας παραμένει κυρίως ποιοτική, χωρίς να αξιοποιούνται πολυμεταβλητές στατιστικές τεχνικές που θα μπορούσαν να διερευνήσουν βαθύτερες σχέσεις ανάμεσα στις μεταβλητές. Συνεπώς, η στατιστική ερμηνεία των ευρημάτων είναι περιορισμένη. Πέμπτον, η έρευνα εξετάζει τις Η.Δ. σε ένα συγκεκριμένο χρονικό και κοινωνικοεκπαιδευτικό πλαίσιο. Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ενδέχεται να διαφοροποιηθούν στο μέλλον, υπό την επίδραση νέων παιδαγωγικών πολιτικών, επιμορφώσεων, κοινωνικών κρίσεων ή αλλαγών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Επομένως, τα ευρήματα αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες και τα δεδομένα της περιόδου διεξαγωγής της μελέτης. Τέλος, η έρευνα δεν διερεύνησε σε βάθος πώς οι Η.Δ. εφαρμόζονται πραγματικά μέσα στη σχολική τάξη, ούτε εξέτασε την επίδρασή τους στα μαθησιακά αποτελέσματα. Αυτό περιορίζει την κατανόηση της λειτουργικότητας των δεξιοτήτων και των πιθανών διαφορών μεταξύ δηλωμένης και πραγματικής πρακτικής.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, προκύπτουν ορισμένες προτάσεις για την εκπαιδευτική πρακτική και τη μελλοντική έρευνα σχετικά με τις Η.Δ. των εκπαιδευτικών. Αρχικά, κρίνεται αναγκαία η συστηματική ενσωμάτωση της ανάπτυξης Η.Δ. στα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης και συνεχιζόμενης επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Οι επιμορφώσεις θα πρέπει να εστιάζουν τόσο στην καλλιέργεια συγκεκριμένων δεξιοτήτων, όπως η ενσυναίσθηση, η επικοινωνία και η συνεργασία, όσο και στη συνδυαστική τους αξιοποίηση στο διδακτικό πλαίσιο. Επιπλέον, προτείνεται η διεξαγωγή μελλοντικών ερευνών που θα καταγράφουν την πρακτική εφαρμογή των Η.Δ. μέσα στην τάξη, με χρήση παρατήρησης ή μικτής μεθοδολογίας, ώστε να αξιολογείται η επίδρασή τους στη μαθησιακή διαδικασία και στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών/τριών. Παράλληλα, είναι σημαντικό να διερευνηθεί η σχέση μεταξύ της ανάπτυξης των Η.Δ. στους/στις εκπαιδευτικούς και των μαθησιακών αποτελεσμάτων, καθώς και η συμβολή τους στη δημιουργία ασφαλών, συνεργατικών και συμπεριληπτικών μαθησιακών περιβαλλόντων.

Προτείνεται, επίσης, η εκπόνηση συγκριτικών μελετών ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, τύπο σχολείου ή γεωγραφική περιοχή, ώστε να διερευνηθούν πιθανές διαφοροποιήσεις στη χρήση και στη σημασία των Η.Δ. Η ανάπτυξη αξιόπιστων εργαλείων αξιολόγησης των ήπιων δεξιοτήτων αποτελεί επίσης κρίσιμο βήμα, ώστε να είναι δυνατή η τεκμηριωμένη μέτρηση της αποτελεσματικότητας επιμορφώσεων και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων. Τέλος, τα ευρήματα υπογραμμίζουν την ανάγκη για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών, ειδικά σε περιόδους κρίσεων ή μεταβολών στο εκπαιδευτικό περιβάλλον, και για την προώθηση συνεργατικών πρακτικών και δράσεων κοινωνικοποίησης, οι οποίες ενισχύουν την αλληλεπίδραση και τη συνοχή μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών. Η εφαρμογή των παραπάνω προτάσεων μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας και στην ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού και λειτουργικού σχολικού περιβάλλοντος.

Βιβλιογραφία

Beitin, B. K. (2008). Qualitative research in marriage and family therapy: Who is in the interview? *Contemporary Family Therapy*, 30(1), 48–58. <https://doi.org/10.1007/s10591-007-9054-y>

- Beltman, S., Mansfield, C., & Price, A. (2011). Thriving not just surviving: A review of research on teacher resilience. *Educational Research Review*, 6(3), 185-207. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2011.09.001>
- Berg, B. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences* (4th ed.). Allyn & Bacon.
- Collie, R. J., Shapka, J. D., & Perry, N. E. (2012). School climate and social-emotional learning: Predicting teacher stress, job satisfaction, and teaching efficacy. *Journal of Educational Psychology*, 104(4), 1189. <https://doi.org/10.1037/a0029356>
- CASEL. (2015). *2015 CASEL guide: Effective social and emotional learning programs-Middle and high school edition*. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Collie, R. J., & Mansfield, C. F. (2022). Teacher and school stress profiles: A multilevel examination and associations with work-related outcomes. *Teaching and Teacher Education*, 116, 103759. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103759>
- Cooper, B. (2011). *Empathy in education: Engagement, values and achievement*. Bloomsbury Publishing.
- Cunningham, W., & Villaseñor, P. (2016). Employer voices, employer demands, and implications for public skills development policy. *World Bank Research Observer*, 31(1), 102-134. <https://doi.org/10.1093/wbro/lkv019>
- Darling-Hammond, L., Hyster, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Learning policy institute. <https://doi.org/10.54300/122.311>
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24(2), 97-140. <https://doi.org/10.1080/10888691.2018.1537791>
- Day, C., & Gu, Q. (2014). Response to Margolis, Hodge and Alexandrou: Misrepresentations of teacher resilience and hope. *Journal of Education for Teaching*, 40(4), 409-412. <https://doi.org/10.1080/02607476.2014.948707>
- Deming, D. J. (2017). The growing importance of social skills in the labor market. *Quarterly Journal of Economics*, 132(4), 1593-1640. <https://doi.org/10.1093/qje/qjx022>
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>
- Fernandes, P. R. D. S., Jardim, J., & Lopes, M. C. D. S. (2021). The soft skills of special education teachers: Evidence from the literature. *Education Sciences*, 11(3), 125. <https://doi.org/10.3390/educsci11030125>
- Gu, Q., & Day, C. (2013). Challenges to teacher resilience: Conditions count. *British Educational Research Journal*, 39(1), 22-44. <https://doi.org/10.1080/01411926.2011.623152>
- Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2006). Student-teacher relationships. In G. G. Bear & K. M. Minke (Eds.), *Children's needs III: Development, prevention, and intervention* (pp. 59-71). National Association of School Psychologists.
- Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research*, 79(1), 491-525. <https://doi.org/10.3102/0034654308325693>
- Oberle, E., & Schonert-Reichl, K. A. (2016). Stress contagion in the classroom? The link between classroom teacher burnout and morning cortisol in elementary school students. *Social Science & Medicine*, 159, 30-37. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.04.031>
- Oberle, E., Domitrovich, C. E., Meyers, D. C., & Weissberg, R. P. (2020). Establishing systemic social and emotional learning approaches in schools: A framework for schoolwide implementation. In J. A. Durlak (Ed.), *Social and emotional learning* (pp. 6-26). Routledge. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2015.1125450>
- OECD. (2019). *OECD future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>

- OECD. (2020). *OECD learning compass 2030: A series of concept notes*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/>
- Prasertcharoensuk, T., & Tang, K. N. (2016). The effect of transformational leadership and teachers' teaching behavior on teaching efficiency. *Turkish Online Journal of Educational Technology* (INTE Special Issue), 826-833.
- Sekhar, G. R. (2019). Teaching soft skills: A necessity in modern era. *Research Journal of English Language and Literature*, 7(1), 109-117. <https://doi.org/10.33329/rjelal.7119.109>
- Taylor, R. D., Oberle, E., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2017). Promoting positive youth development through social and emotional learning. *Child Development*, 88(4), 1156-1171. <https://doi.org/10.1111/cdev.12864>.
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UNESCO Publishing. <https://doi.org/10.54675/ASRB4722>
- Vasanthakumari, S. (2019). Soft skills and their application in workplace. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 3(2), 66–72. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2019.3.2.0057>